

NATSI-NÕUKOGUDE MITTEKALLALETUNGIPAKT

AEG

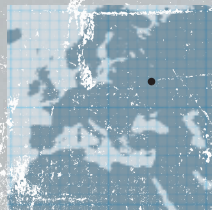
20. august 1939

KOKKUVÕTE

Leping kõrvaldas NSV Liidu Natsi-Saksamaa võimalike vaenlaste hulgast ja andis Hitlerile vabad käed Poola vallutamiseks.

KOHT

Moskva, NSV Liit

Hitler ja natsipartei kõrgemad liikmed nägid idas võimalust viia ellu unistus rassipuhtast „tuhandeaastasest riigist“. Poola, Balti riigid ja Nõukogude Liit pidid tagama „eluruumi“ (*Lebensraum*) ning ressursid, mida Saksamaa vajas Euroopa kõige võimsamaks riigiks saamisel ja sellena püsimisel.

Kuigi Hitler oli tiivustatud edust Austria ja Tšehhoslovakkiale kuulunud Sudeedimaa liitmisel Kolmanda Riigiga 1938. aastal – kusjuures Sudeedimaa liitmise kiitsid heaks Suurbritannia ja Prantsusmaa Müncheni konverentsil – ning ülejäänud Tšehhoslovakkia vallutamisel 1939. aasta märtsis, pelgas ta ometi Poola ründamist. Ta oli küll veendunud, et Suurbritannia ja Prantsusmaa ei sekku, kuid siiski varitses oht, et kaks lääneriiki võivad taas elustada Esimese maailmasõja aegse alliansi. Sel juhul oleks Saksamaa jälle seisnud silmitsi vajadusega sõidida kahel rindel. 1939. aasta aprillis oligi Stalin pakkunud Suurbritanniale ja Prantsusmaale liitu, mis garanteeriuks kõigi Ida-Euroopa riikide territoriaalse puutumatuse Läänemerest Vahemereni, garandiks kolme suurriigi ühine sõjaline jõud. Lääs suhtus sellesse ettepanekusse leigelt, mis veenis Stalinit, et Suurbritannia ja Prantsusmaa ei tunne huvi alliansi vastu NSV Liiduga.

SAKSAMAA PINNAKOMPAMISED

Kui London ja Pariis kõhklesid sõlmimast liitu kommunistliku Venemaaga, siis Hitler oli märksa pragmaatilisem. Just Berliin astus esimesed sammud teel, mis viis mittekallaletungipakti sõlmimiseni NSV Liiduga. 1939. aasta mais toimunud esimene pinnakompamine, mis puudutas läbirääkimisi kaubavahetuse asjus, tulemusi ei andnud. Augusti algul tegi natside välisminister Joachim von Ribbentrop Nõukogude poolele ettepaneku leida poliitiline lahendus tervele piirkonnale Läänemerest Musta mereni. See hõlmas Poolat, Rumeeniat ja Balti riike, mis olid varem kuulunud tsaaririigi koosseisu. Nõukogude Liit tundis suurt huvi nende alade tagasisaamise vastu, aga ei usaldanud natse. Seepärast jäi Moskva esialgu osavõtmatuks.

Hitler, kes soovis kangesti saavutada kokkulepet enne Poola ründamist, pakkus seejärel välja mittekallaletungipakti ja Ida-Euroopa tükeldamist ette nägeva salaprotokolli sõlmimise. See pani Stalini asja vastu huvi tundma ning ta tegi oma välisministrile Vjatšeslav Molotovile ülesandeks sakslastele ta huvist pakti ja salaprotokolli vastu teada anda ja kutsuda Ribbentrop Moskvasse. Sakslased soovisid seejärel võimalikult kiireid läbirääkimisi, et saada vabad käed Poola ründamiseks, ning nii pakkus Stalin isiklikult Hitlerile välja 23. augusti. Just sel päeval sõlmitigi Stalini enda juuresolekul Natsi-Nõukogude mittekallaletungipakt.

HUVISFÄÄRID

Avalikud lepingupunktid nägid ette, et kumbki riik ei ründa teist ega toeta ühtegi kolmandat riiki, kes teist lepinguosalist ründab; ühiseid huve puudutavates küsimustes peetakse konsultatsioone; ei liituta ühegi riikide rühmitusega, mis otseselt või kaudselt ohustab üht lepinguosalist; ning kõik erimeelsused lahendatakse läbirääkimiste või spetsiaalse lepituskomisjoni vahendusel. Leping pidi kehtima kümme aastat ja pikenema automaatselt veel viieks, kui kumbki pool ei tühistata seda aasta enne tähtaja möödumist.

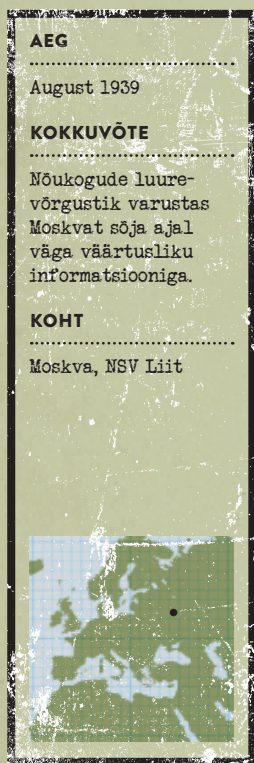
Ometi tõukas just lepinguga kaasnev salaprotokoll kaks ideoloogilist vaenlast teineteise embusse. Ida-Euroopa jagati Saksamaa ja Nõukogude Liidu huvisfääriks. Poola tuli kahe riigi vahel pärast sissetungi ära jagada. Leedu, Läti, Eesti ja Soome jäid Nõukogude Liidu huvisfääri. Samuti läksid nende huvisfääri Rumeenia Bessaraabia ja Põhja-Bukoviina piirkonnad (need okupeeriti 1940. aasta juunis).

Kuulnud, et leping on sõlmitud, olevat Hitler hüüdnud: „Nüüd on Euroopa minu!“ Ta võis nüüd rahumeeli Poolat rünnata, teades, et NSV Liit ei asu Suurbritannia ja Prantsusmaa poolele.

ÜLAL. Nõukogude välisminister Vjatšeslav Molotov (istub) kirjutab paktile alla, Ribbentrop (seisab, vasakult kolmas) ja Stalin (paremalt teine) vaatavad pealt.

PUNANE KAPELL

Pärast Natsi-Nõukogude pakti sõlmimist (vt lk 10–11) käskis Stalin peatada luuretegevuse Natsi-Saksamaal. 1930. aastate keskel oli Nõukogude sõjaväeluure GRU rajanud vastukaaluks fašismi esiletõusule Euroopas ja Jaapani ekspansioonile Kaug-Idas kogu maailma hõlmava luurevõrgustiku. Selle looja oli olnud GRU ülem Jan Berzin, kes sattus Stalini puhastuste ohvriks ja hukati 1938. aastal Moskvast.

Veel enne kõrvaldamist oli Berzin loonud Saksamaal luurevõrgustiku, mida juhtis admiral Alfred von Tirpitz'i õetütrepoe Harro Schulze-Boysen, saatnud Richard Sorge Jaapanisse ning rajanud Prantsusmaal ja Belgias enda soosiku, GRU agendi Leopold Trepperi juhtimisel tegutseva võrgustiku. Belgias baseeruv Trepper koondas terve hulga Euroopa natsivistaseid luurajaid organisatsiooni, mida sakslased hiljem nimetasid Punaseks Kapelliks (Rote Kapelle).

VENE LUURE

Punane Kapell koosnes kolmest peamisest sektiioonist: Prantsusmaal, Belgias ja Hollandis tegutsev võrgustik, Berliini võrgustik, kuhu kuulus Saksamaa lennuväeministeeriumi juures töötav luureohvitser Schulze-Boysen, ja Šveitsis tegutsev Lucy spioonivõrk. Nende ressurside ja Sorge Jaapanis kogutud teabe varal sai Nõukogude Liit väga kõrgetasemelist informatsiooni Saksamaa sõjaliste plaanide kohta. Nii näiteks suutis Sorge teada saada operatsiooni Barbarossa täpse alguse ehk päeva, mil sakslased Nõukogude Liitu ründavad, juba 1940. aasta detsembris (operatsioon algas teatavasti 1941. aasta juunis). Samuti suudeti hankida teavet sakslaste rünnaku kohta Moskvale 1941. aasta lõpul ning operatsiooni Blau ehk Saksamaa 1942. aasta pealetungioperatsiooni kohta.

Paraku jäi Stalini paranoilise iseloomu tõttu Punase Kapelli töö algul vähetulemuslikuks. Teave, mida luurevõrgustik 1941. aasta esimesel poolel hankis Saksamaa rünnaku kohta NSV Liidu vastu, oli täpne, aga kui sissetungi ei tulnud, muutus Nõukogude diktaator

nende andmete suhtes aina umbusklikumaks. Nii maandusid 1941. aasta mais Nõukogude luurajate teated Saksamaa sissetungi kohta „kaheldavate ja ekslike aruannete“ kausta.

Ka pärast NSV Liidu ründamist saatis Punane Kapell luureandmeid Moskvasse, kust nõuti nüüd lakkamatult täpset ja õigeaegset teavet sakslaste plaanide kohta idarindel. Tõsine probleem oli raadioside loomine Moskva ja Berliini vahel, mis suudeti lahendada alles siis, kui Saksamaa kohal visati alla Nõukogude agendid, kes rajasid usaldusväärsema side. Punane Kapell edastas jätkuvalt väärtuslikku teavet: näiteks Lucy spioonivõrk andis Moskvale teada Saksamaa ettevalmistustest 1943. aasta Kurski lahinguks.

Sel ajal pidasid Saksamaa luureagentuurid, eriti Gestapo (riiklik salapolitsei) ja Abwehr (sõjaväeluure), juba agaralt Punase Kapelli agentidele jahti. Nad olid jõudnud luurevõrgustiku jälile peagi pärast operatsiooni Barbarõssa algust, kuid kulus üle aasta, enne kui Abwehr suutis 1942. aasta suvel Punase Kapelli purustada. Schulze-Boysen vahistati, kui ta püüdis saata sõnumit Luftwaffe jõudude kohta Stalingradi piirkonnas. Tema ja teised kinni peetud said tunda täit natside raevu.

Kommunistide poolehoidjatel ei olnud natside käest armu loota: 118st kohtu ette saadetud inimesest poodi üles 8 (sealhulgas Schulze-Boysen) ja giljotineeriti 11. Karistused võisid pisut varieeruda. Arvid Harnack poodi Berliini Plötzensee vanglas 1942. aasta jõululaupäeval. Tema abikaasa giljotineeriti 1943. aasta veebruaris. Keda kohe ei hukatud, saadeti koonduslaagrisse.

Trepper vahistati samuti, kuid imekombel õnnestus tal põgeneda, kui teda üritati värvata topeltagentiks. Ta pani sakslased uskuma, et on koostööks valmis, siis aga saatis Moskvasse sõnumi enda vangilangemise kohta ja põgenes. Ta jõudis Pariisi, kus redutas sõja lõpuni.

Pealtnägija

ADAM KUCKHOFF OLI SCHULZE-BOYSENI RÜHMA LIIGE JA HUKATI 1943. AASTA AUGUSTIS. ENNE SURMA KIRJUTAS TA JÄRGMISE KIRJA.

Mu kallis isa!

Ole tugev! Mina suren nii, nagu ma olen elanud – klassivõitlejana! Lihtne on ennast kommunistiks nimetada, kuni sa ei pea selle eest verrega tasuma. See, kas sa seda tõesti oled, selgub alles siis, kui tõetund kätte jõuab. Ja mina seda olen, isa!

Ma suren kerge südamega, sest ma tean, miks ma surema pean. Neid, kes mind tapavad, tabab üsna pea raske surm. Selles olen ma veendunud.

Jää tugevaks, isa, tugevaks! Ära anna järele! Mõtle igal nõrkusetunnil mu viimsele soovile!

Sinu poeg Adam Kuckhoff

SUURBRITANNIA JA PRANTSUSMAA SÕJAKUULUTUS

AEG

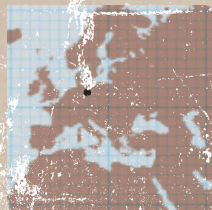
3. september 1939

KOKKUVÖTE

Saksamaa rünnak
Poola vastu
1. septembril
sütitas kaks päeva
hiljem üleeuroopa-
lise konflikt.

KOHT

Berliin, Saksamaa

25. augusti pealelõunal, kaks päeva pärast lepingu sõlmimist Nõukogude Liiduga, andis Hitler korralduse alustada sissetungi Poolasse. Veel samal õhtupoolikul sai ta Briti valitsuselt teate, et Saksamaa rünnaku korral astub Suurbritannia Poola toetuseks välja. Hitler tõmbus tagasi ja käs- kis relvajõudude ülemjuhatuse ülemal Wilhelm Keitelil sõjalisel operat- sioonid peatada, et saada aega brittidega kokkuleppe leidmiseks. Kõne- lused Briti suursaadikuga Berliinis ei andnud siiski tulemusi ja 1. sep- tembril algas välksõda Poola vastu.

VASTASTIKUNE ABISTAMINE

Ühendkuningriigi ja Poola vastastikuse abistamise leping sõlmiti 25. augustil Londonis ja selle esimene artikkel sätestas:

„Kui üks lepingupooltest peaks sattuma vaenutegevusse mõne Euroopa riigiga viimase agressiooni tõttu lepingupoole vastu, tagab teine lepingupool otsekohe vaenutegevusse sattunud lepingupoolele kogu toetuse ja abi, mis on tema võimuses.“

Kiiruga välmitud Briti kohustus tugevdas poolakate ja prantslaste senist kokkulepet, nimelt 1939. aasta mais sõlmitud Prantsuse-Poola sõjalist protokolli. Mõlemal juhul kohustuti sõjaliselt kaitsma Poola suveräänsust, mis Poola ründamise korral tähendanuks Saksamaale sõda kahel rindel. Prantsuse valitsus kohustus Saksamaa sissetungi korral otsekohe alustama Saksamaa vastu õhurünnakut, millele pidi kõige enam kümne päeva pärast järgnema maaväe rünnak. Tegelikult ei täidetud kumbagi kokkulepet. Õigupoolest alustasid hoopis sakslased sõjategevust Prantsusmaa vastu. Briti abikohustuse puhul oli takistuseks see, et lennukid ei suutnud rünnata liiga kaugel asuvaid olulisi Saksamaa objekte ning maaväel puudus üldse võimalus poolakaid abistada. Kindlasti ei taotlenud Hitler ja Saksamaa ülem- juhatust sõda kahel rindel. Miks siis ikkagi Poolat rünnati?

Esiteks uskus Hitler kindlalt, et nagu Münchenis 1938. aastal, annavad britid ja prantslased ka seekord tema ähvardustele ja nõudmistele järele. Isegi kui Suurbritannia ja Prantsusmaa septembris sõja kuulutasid, oli ta endiselt veendunud, et see on ainult silmapetteks tehtud žest, et säilitada oma hea maine maailmas. Ta kinnitas omalt poolt 19. septembri kõnes, et tal puudub soov tungida kallale Lääne-Euroopale: „Mul ei ole Inglismaa ega Prantsusmaa suhtes mingeid sõjalisi sihte. Neid pole ka saksa rahval.“ Ta käskis läänes asuval sõjaväel jääda kaitsele, kuni Poola vallutamine lõpeb. Otsekui vastastikuse kokkuleppe alusel jäid kaitsele ka britid ja prantslased. Hitler oli siiski alati olnud arvamusel, et sõda Suurbritannia ja Prantsusmaaga on vältimatu, ent ta oli selle kavandanud umbes 1943.–1945. aastasse.

Poola üle saavutatud võidu kiirusest joovastunud Hitler kutsus 25. septembril (sel päeval langes Varssavi) väeliikide ülemad Berliini riigikantseleisse nõupidamisele. Seal andis ta teada kavatsusest „rühnata läänes niipea kui võimalik, sest Prantsuse-Inglise armee ei ole veel selleks valmis“. Ta määras pealetungi alguspäevaks 12. novembri, kuid maaväe juhtide vastuseisu ja ettepanekute tõttu tuli see sõjakäik edasi lükata.

Ehkki Hitler oli algul seisukohal, et Suurbritannia ja Prantsusmaa sõjakuulutus on kõigest sõnakõlks, laiendas Londoni ja Pariisi otsus ometi sõjavälja tohutult: see hõlmas suurema osa Euroopa kõrval nüüd ka Briti kolooniaid ja endisi asumaid. Uus-Meremaa ja Austraalia kuulusid Saksamaale sõja 3. septembril, Lõuna-Aafrika 6. septembril ja Kanada 10. septembril. Kohaliku Ida-Euroopa konfliktina alanud kokkupõrge kasvas kiiresti üle globaalsete mõõtmetega sõjaks.

Pealtnägija

ALBERT SPEER, HITLERI ISIKLIK ARHITEKT JA KOLMANDA RIIGI SISEELU HEA TUNDJA, NÄGI PEALT KA 1939. AASTA SEPTEMBRI SÜNDMUSI.

„Ma ei usu, et Hitleril oli neil esimestel septembripäevadel täielik arusaam sellest, et ta oli pöördumatult valla päästnud maailmasõja. Ta oli tahtnud vaid ühe sammu edasi astuda ja oli valmis selleks riskima, nagu ta oli teinud aasta eest toimunud Tšehhi kriisi ajal. Ta ei olnud aga valmis riskiks, mis oli seotud suure sõjaga.

Kõik muremõtted tundusid kaduvat juba esimestel septembripäevadel, kui lahingud Poolas tõid üllatavat edu. Peagi tundus, et ka Hitler oli saanud tagasi oma enesekindluse. Hiljem, sõja kõrgpunktis, kuulsin ma teda tihti väitmas, et verised lahingud Poolas olid vajalikud.“

BRITID LOOVAD INFORMATSIOONI- MINISTEERIUMI

AEG

4. september 1939

KOKKUVÖTE

Britid loovad
Natsi-Saksamaaga
konkureeriva
propagandamasina.

KOHT

Senati maja Londonis,
Suurbritannia

Päev pärast sõjakuulutust rajati Suurbritannias informatsiooniministeerium (Ministry of Information, MOI), mis pidi hakkama sõja ajal vastutama ametlike teadete edastamise ja propaganda eest. Sellises demokraatlikus riigis nagu Suurbritannia oli tegemist olulise sammuga, mis andis märku, et Teisest maailmasõjast kujuneb konflikt, milles sõdivad pooled rakendavad ulatuslikult propagandat. Totaalne sõda nõudis kogu riigi ja kõigi elanike totaalset pühendumist võidu saavutamisele. Propagandast sai tähtis relv. Plakatid kujunesid „relvadeks seintel“, kandes lihtsaid, kuid tõhusaid kuulsaks saanud loosungeid: „Kaeva võidu nimel“, „Me suudame seda“, „Mina tahan sind“ ja nii edasi.

JÄRELEREBIMINE

Totalitaarsed riigid – Natsi-Saksamaa, fašistlik Itaalia, NSV Liit ja Jaapan – olid juba enne sõda muutnud ajakirjanduse ja kunsti riigi käsutuses olevaks võitlusvahendiks. Selle poolest olid nad propaganda mõttes lääne demokraatlikest riikidest kaugel ees. Saksamaal loodi 1933. aasta märtsis rahvaalgustuse ja propaganda ministeerium, mida juhtis riigiminister Joseph Goebbels. Natsid edastasid oma sõnumit massidele kõikvõimalike meetoditega: raadiosaadete, ajalehtede, filmide, plakatite, massimeeleavalduste, loengute ja isegi suulise propagandaga.

Informatsiooniministeeriumile seati esialgu kolm üpris tagasihoidlikku ülesannet: uudiste ja ajakirjanduse tsensuur, kodumaine teavitamine ning teavitamine välismaal, liitlas- ja neutraalsetes riikides. Nendegi ülesannete täitmiseks oli vaja suurt meeskonda ning peagi võttis ministeerium palgale ka kunstnikke, ajakirjanikke, teadlasi ja filmirežissööre. Nad valmistasid filme, raadiosaateid, plakateid, raamatuid ja näitusi.

Kuigi MOI tsensuuribüroo vastutas ajalehtede, ajakirjade ja raamatute tsenseerimise eest, mistõttu sai Briti ajakirjanduses suure kriitika osaliseks, ei laskunud ministeerium siiski täielikult valede ja pettuse maailma. Kahtlemata oli vajalik tõkestada niisugust informatsiooni,

mis võinuks kasu tuua vaenlasele. Nii käivitati näiteks 1940. aastal kampaania „Ettevaatamatu jutt läheb elusid maksma“. MOI oli seisukohal, et propaganda peab ühtlasi olema tõene. MOI esimene juht oli üpris abitu lord Hugh Macmillan, kuid peagi asendati ta märksa tõhusama Sir John Reithiga, Briti Ringhäälingukorporatsiooni (British Broadcasting Corporation, BBC) endise direktoriga. Ta uskus, et „uudised on propaganda löögivägi“ ja et ka propaganda peab edastama „tõde, ei midagi muud kui tõde ja nii palju kui võimalik täit tõde“ (mõneti irooniline on see, et täpselt sama mõtet väljendas Goebbels).

AVALIKU ARVAMUSE KUJUNDAMINE

MOI suutis saavutada kohati märkimisväärt edu, näiteks aidates ameeriklastel kajastada lahingut Inglismaa pärast ja edastades sõjauudiseid Ühendriikidesse juba enne Ameerika sõtta astumist.

Sel moel saavutati ookeani taga kaastundlik suhtumine „süddesse brittidesse“, kes peavad vastu suurtest raskustest hoolimata.

Kodumaal tellis MOI plakati- ja ajalehekampaaniate korraldamise kõrval filme, mis aitasid tugevdada kodanike teotahet. Ajal, mil kino kujutas endast kõige populaarsemat meelelahutusvormi (näiteks 1945. aastal käis iga nädal kinos umbes 30 miljonit inimest), olid filmid võimas propagandavahend. Tehti dokumentaalfilme, näiteks „London Can Take It“ („London suudab selle välja kannatada“, 1940), aga osaleti ka mängufilmide tegemises. Viimased käsitlesid sõda inimlikust vaatenurgast, nii et kõik klassid ühinesid ühise hüve nimel võitluseks natsismiga. Sellised filmid olid näiteks „In Which We Serve“ („Kus me teenime“, 1942), „Millions Like Us“ („Miljonid nagu meie“, 1943) ja „The Way Ahead“ („Aina edasi“, 1944). Need on jäänud püsima nii propaganda kui ka filmiloomingu klassikasse.

ÜLAL. William Little'i propagandaplakat „Ühiselt oleme tugevamad“ („Unity of Strength Together“) kutsus kolooniate elanikke toetama liitlaste sõjapingutusi.

TALVESÕDA

AEG

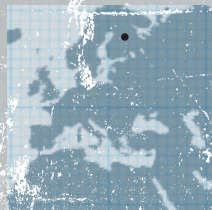
8. detsember 1939

KOKKUVÕTE

Soomlased peatavad Nõukogude väe pealetungi ja annavad Punaarmeele väärtusliku õppetunni.

KOHT

Suomussalmi, Soome

Natsi-Nõukogude mittekallaletungipakt jättis Soome Nõukogude Liidu huvisfääri. Stalin soovis vankumatult, et Soome rendiks NSV Liidule Hanko sadama ja loovutaks osa maad Nõukogude Liidu piiri ääres. Kui soomlased oktoobri lõpul nõudmised tagasi lükkasid, tungis Punaarmee 600 000 mehe, 1500 tanki ja 300 lennukiga Soomele kallale. Soome sõjapäevade arv oli ainult 30 000 meest, kuid selle käsutuses oli kaks olulist eelist: seda juhtis marssal Carl Mannerheim ning see võis toetuda tugevale Mannerheimi liini nime kandvale kaitserajatisel Karjala kannasel Laadoga järvest edelas.

VISA VASTUPANU

Punaarmee rünnak põrkus peagi soomlaste oskuslikult paigutatud kuulipilduja- ja laskepesadele, okastraattõketele ja miiniväljadele. Detsembril algul ulatusid Punaarmee kaotused päevas ligemale 10 000 surnu ja haavatuni. Algatus oli siiski jätkuvalt Nõukogude poole käes ja 8. detsembril alustasid nad rünnakut Suomussalmi linna vastu, mille vallutamisega ja seejärel Oulu sadamani tungimisega sooviti Soome pooleks lõigata. Selleks ülesandeks eraldas Punaarmee 48 000 meest, 335 suurtükki, 10 tanki ja 11 soomusautot. Nende vastas seisis üksainus 11 500 mehega (9.) diviis kolonel Hjalmar Siilasvuo juhtimisel.

Kaitsele jäämise asemel alustas Siilasvuo otsekohe rünnakut, lastes suuskuritel ja snaperitel Nõukogude vägesid kimbutada ja isoleerida. Kuu aja jooksul tekitas ta Punaarmeele kaotusi 22 500 mehe ulatuses ning suutis likvideerida vaenlase ohu Kesk-Soomes.

Suomussalmi lahingul olid tõsised tagajärjed. Stalini „puhastuse“ ohvriks langes suur osa võimetutest ohvitseridest, ta lasi hukata näiteks nii 44. laskurdiviisi ülema kui ka kogu staabi. 1940. aasta jaanuaris läks Punaarmee üle uuele taktikale: massiliste rünnakute asemel hakati nüüd Soome positsioonide hõivamiseks kasutama jalaväe, suurtükkide ja tankide koordineeritud tegevust, mida toetasid õhust ründelennukid.

VASAKUL. Kaardil on näha sõjajaelne Soome ja NSV Liidu piir. Mannerheimi liin kulges läänest Soome lahest itta Laadoga järveni.

Kui Punaarmee alustas 1. veebruaril 1940 Karjala kannasel pealetungi, suudeti suurtüki- ja õhurünnakute abil 12 päevaga Mannerheimi liinist läbi murda. Märtsi algul olid soomlased sunnitud rahu paluma.

LAHINGUS KARASTUNUD

Talvesõda läks Punaarmeele maksma 126 875 hukkunut ja 391 783 haavatut, samal ajal kui soomlased kaotasid hukkununa 25 000 ja haavatuna 45 500 meest. Punaarmee omandas sõjast mitu ränka õppetundi, näiteks vajaduse paindliku jalaväetaktika kasutamise järele, üksuste tegevuse koordineerimise esikohale seadmise ja lahinguks valmistumisel realistlike plaanide koostamise tarviduse. Eelkõige saadi aga teada, et talvesõjaks läheb vaja sooja maskeerimisrõivastust. Jättes arvestamata operatsiooni Barbarossa avanädalatel saadud kaotused (mille taga seisis peamiselt kõrgema juhtkonna, sealhulgas Stalini enda asjatundmatus), muutsid Talvesõja kogemused Punaarmee palju sitkemaks ja võitlusvõimelisemaks – nagu avastasid enda kohkumuseks sakslased 1941. aasta detsembris Moskva ümber möllanud võitluse ajal.

Berliinis käsitleti Talvesõda sootuks teistsuguses võtmes: põlatud enamlike slaavlaste kesine võitlusvõime tõestas veel kord Nõukogude Liidu elanike alaväärsust. Lisaks veenis asjaolu, et väike põhjamaa suutis vastu seista 180 miljoni slaavlaste võimsale pealetungile, Hitlerit ja tema väejuhte selles, et NSV Liit variseb kokku kohe pärast Saksa-maa relvajõudude rünnakut. Niisugune arusaam töötas kaasa tuua kujuteldamatu katastroofi.

KUMMALINE SÕDA

AEG

1939.–1940. aasta talv

KOKKUVÖTE

Tegevusetuse aeg, mis mädandas Prantsuse sõjaväge seestpoolt ja muutis Saksamaa võidu läänes palju hõlpsamaks.

KOHT

Prantsusmaa–Saksamaa piir

Nõndanimetatud kummaline sõda kandis eri maadel eri nimetusi: Suurbritannias oli see *Phony War* („võlts sõda“), Prantsusmaal *Drôle de Guerre* („kummaline sõda“), Saksamaal *Sitzkrieg* („istumis-sõda“). Ükskõik kuidas seda ka ei nimetata, selge on see, et britid ja prantslased kaotasid Saksamaa läänepiiril 1939.–1940. aasta talvel valitsenud tegevusetusega võimaluse lõpetada sõda juba 1939. aastal. Jõuline pealetung läänest, kus Saksamaa oli mehi ja tehnikat viinud Poola sõjakäigule, oleks usutavasti Saksamaa kaitseliinidest läbi murdnud ja teinud lõpu Hitleri suurejoonelistele plaanidele.

Tegelikult jäi 1939. aasta pealetungioperatsioon Prantsuse jõudude piiratud rünnakuks, mis algas 8. septembril 24 kilomeetri laiusel lõigul Saarbrückenist edelas. Prantslased võinuksid välja panna 85 diviisi sakslaste 34 vastu, millest 23 olid kesise väljaõppe ning vähesel relvastusega reservväeosad. Tunginud kaheksa kilomeetrit edasi ja hõivanud 20 mahajäetud küla, peatusid Prantsuse väed 12. septembril (sakslased olid nende ees lihtsalt taganenud). Prantsuse kindralstaabi ülem kindral Gamelin andis tol päeval käsu, mille kohaselt tuli taganeda turvalisele Maginot' liinile, kui sakslased peaksid Belgia kaudu ründama. See lõpetaski Prantsuse pealetungi.

KAITSESTRATEEGIA

Prantsusmaa ja Suurbritannia strateegia aluseks ei olnud kiiruga ette võetud pealetungid, vaid Saksamaa majanduslikuks kägistamiseks mõeldud blokaad ja sakslasi sõjaliselt kurnavad kaitserajatised. Selle strateegia otsustav kese oli betoonist ja terasest Maginot' kaitseliin, mille ehitamist alustati 1930. aastal ja mis valmis 1937. aastaks. See ulatus Šveitsi piiri äärest põhja Montmédyeni. Paraku kulges sealt edasi piki Belgia piiri Põhjamereni iganenud ja omavahel ühendamata kindluste süsteem.

Samal ajal kui üle La Manche'i toimetati Arrasi-Lille'i sektoris Briti ekspeditsioonivägi (BEF), kutsus Prantsusmaa relvile sadu tuhandeid

mehi. 1940. aasta talvel oli neid juba kaks miljonit. Prantsuse väed paiknesid piiril – ja peamiselt igavlesid. Kindral Charles-Victor André Laffargue andis teada: „Meie väeosad vegeteerisid ilma eesmärgita, piirdudes valveülesannetega ja lüües aega surnuks, oodates, kuni nad välja vahetatakse.“ Igavus muutus peagi üleüldiseks ja tõi kaasa alkoholismi ohtliku leviku. Sõdurid panid pahaks teiseid ülesandeid, arvas, et neist pole vähimatki tulu, ja samal meelel olid ka paljud allohvitserid. Prantsuse kindral Edmond Ruby märkis: „Õppusi peeti naljaks ja tööd tarbetuks kurnamiseks.“

TALVISED RASKUSED

Peale kõige oli 1939.–1940. aasta talv, nii palju kui inimesed mäletasid, üks külmemaist, mis kahandas teotahet veelgi. Sakslased ei jätnud kasutamata juhust süvendada prantslaste nurisemist ja demoraliseerumist. Valjuhääldite kaudu ja mitmesuguste nähtavate märkidega mõnitasid nad Prantsuse sõdureid, et neid saadetakse „surema Danzigi, Poola, brittide eest“. Nad kuulutasid teisel pool eikellegimaad: „Ärge tulistage! Kui teie seda ei tee, ei tee ka meil!“ Nädalate kuludes tabas letargia isegi ülemjuhatus. Gamelingi väitis: „Avada tuli töötavate Saksa meeskondade pihta? Sakslased hakkavad siis ka meie omi tulistama!“

Prantslaste letargiat ja kehva võitlusvaimu panid tähele ka nende Briti liitlased. BEFi II korpuse juhataja kindral Alan Brooke nentis 1939. aasta novembris pärast Prantsuse IX armee väeosade paraadi: „Ma olen harva näinud midagi nii lohakat ... pügamata mehed, sugemata hobused ... täielik austuse puudumine enda või oma väcosa vastu. Kõige rohkem vapustas mind aga ilme meeste nägudel – sealt paistis selge rahulolematust ja allumatus.“

1940. aasta kevadel ei saanud Prantsuse armeed kuidagi pidada sõda võitvaks jõuks.

ÜLAL. 1939. aasta septembris kehtestas Briti valitsus 20- ja 21aastaste meeste kohustusliku väeteenistuse.